

PROŽÍVÁNÍ VOLNÍ ČÁSTI DUŠE

Rudolf Steiner

Když obvyklé vědomí uvede v činnost vůli, je zvláště účinnou ta část astrálního organismu, která je s fyzickým organismem spojena volněji než část, jež odpovídá citění. A tato citění odpovídající část astrálního organismu je s fyzickým organismem spojena [zase] volněji než část odpovídající myšlení. V astrálním organismu vůle zároveň spočívá pravá bytost „Já“. Zatímco citu odpovídá duševně-duchovní složka, která je ustavičně v činném spojení s rytmickou částí fyzického organismu, volní část duše sice neustále proniká organismus látkové výměny a ústrojnost končetin, avšak je s těmito články lidské bytosti činným způsobem spojena jen tehdy, uskutečňuje-li se chtění.

Vztah myslící části duše k ústrojnosti hlavy je oddáváním se duchovně-duševní složky složce fyzické. Vztah citící duše k rytmické ústrojnosti je střídavým oddáváním se a opětným stahováním se zpět. Volní část se pak vůči fyzické složce nachází ve vztahu, který zprvu prožívá jako nevědomé duševno. Je to nevědomá žádost po fyzickém a éterném dění. Tato volní část nevchází ze své vlastní podstaty do fyzické činnosti. Udržuje si od ní odstup a setrvává v duševně-duchovním životě. Jen když myslící část duše rozprostře svou činnost do ústrojnosti látkové výměny a končetin, je volní část podnícena k tomu, aby se oddala fyzické a éterné ústrojnosti a byla v ní činná.

V základu myslící části duše spočívá odbourávající činnost fyzického organismu. V tvorbě myšlenek se toto odbourávání jen rozšiřuje na ústrojnost hlavy. Má-li vzniknout něco volního, zmocní se odbourávající činnost ústrojnosti látkové výměny a končetin. Myšlenková síla proudí do organismu trupu a končetin, v němž jí odpovídá odbourávající činnost fyzického organismu. To podněcuje volní část duše k tomu, aby proti odbourávání postavila výstavbu, proti organické činnosti spočívající v rozkladu organickou činnost spočívající v tvorbě, v utváření.

V lidské bytosti tak bojují smrt a život. V myšlení se projevuje organická činnost ustavičně podléhající odumírání; v chtění se projevuje činnost, která probouzí život a tento život vytváří.

V případě duševních cvičení, jež jsou jako volní cvičení prováděna s cílem nadsmyslového nazírání, se úspěch dostaví jen tehdy, stanou-li se vnitřním prožitkem bolesti. U toho, kdo svou vůli přivede ke zvýšené energii, se dostaví pocit bolesti. Ve starších epochách vývoje lidstva tuto bolest způsobovala přímo asketická cvičení. Tělo jimi bylo uváděno do stavu, který duševnosti člověka ztěžoval, aby se mu oddávala. Volní část duše tím byla odervávána od těla a podněcována k samostatnému prožívání duchovního světa.

Tento druh cvičení již není přiměřený lidské ústrojnosti, již bylo v současném stadiu vývoje Země dosaženo. Lidský organismus je nyní uzpůsoben tak, že ho jakožto základ vývoje Já rušíme, provádíme-li stará cvičení vedoucí k askezi. Nyní musíme dělat opak. Duševní cvičení, v současné době nutná k odpoutání volní části duše od těla, byla předmětem charakteristiky v předchozích výkladech. Zesílení této duševní části nezpůsobují ze strany těla, nýbrž ze strany duše. Posilují duševně-duchovní složku člověka a složku fyzicko-tělesnou ponechávají nedotčenu.

iž na základě obvyklého vědomí lze vidět, jak prožitek bolesti souvisí s vývojem duševních zkušeností. Každý, kdo si vydobyl poznatky vyššího druhu, řekne: Za šťastné, potěšitelné zásahy do svého života jsem vděčný osudu; za své poznatky o životě, jež mají kořeny v pravé skutečnosti, však vděčím svým trpkým, bolestným prožitkům.

Má-li být volní část duše posílena, jak je to nutné k dosažení intuitivního poznání, musí být nejprve posílena žádost, jež se v obvyklém lidském životě uplatňuje skrze fyzický organismus. To se děje prostřednictvím charakterizovaných cvičení. Je-li pak tato žádost taková, že fyzický organismus ve své pozemské existenci pro ni nemůže tvořit žádný základ, pak prožívání volní části duše přechází do duchovního světa a dochází k intuitivnímu nazírání. Pro toto nazírání se tedy duchovně-věčná část duševního života stane vědomou sebe samé. Jako v sobě vědomí žijící v těle prožívá toto tělo, prožívá duchovní vědomí obsah duchovního světa.

Ve vzájemně se střídající výstavbě a odbourávání lidské ústrojnosti, jež se projevuje v myslící, cítící a chtějící ústrojnosti člověka, musíme spatřovat více či méně normální běh lidského života v pozemském bytí. V dětství je jiný než u dospělého člověka. Poznat, jak odbourávající a budující síly působí v dětství a jak na ně lze působit prostřednictvím výchovy a výuky, je úkolem pravé pedagogiky. Ta může vzniknout jen z poznání úplné lidské přirozenosti podle její tělesné, duševní a duchovní podstaty, je-li toto poznání zakotveno v nadsmyslnu. Poznání, jež setrvává jen v mezích toho, čeho lze dosáhnout přírodovědeckou cestou, nemůže být základem pravé pedagogiky.

V nemocném člověku je více či méně normální průběh vzájemného vztahu mezi budujícími a odbourávajícími silami v celém organismu nebo v jednotlivých orgánech narušen. Převažuje tu buď výstavba v bujícím životě, nebo odbourávání v usmrcujícím utváření jednotlivých orgánů nebo pochodů. Poznat, oč zde jde, může jen ten, kdo pozná úplnou lidskou ústrojnost podle fyzického, éterného a astrálního organismu a bytosti Já. A prostředky k léčbě lze najít také jen na základě tohoto poznání. Neboť v říších vnějšího světa se nacházejí nerostné a rostlinné bytosti, v nichž nazírajícím poznáním poznáváme síly, jež působí proti určitému druhu příliš intenzivně budujících nebo odbourávajících sil v organismu. Takovéto protipůsobení lze nalézt i v jistých úkonech organismu samotného, jež ve zdravém stavu nejsou vykonávány ani podněcovány. Opravdové lékařské poznání, pravou patologii a terapii můžeme zbudovat jen na základech poznání člověka, zahrnujícího ducha, duši a tělo a zhodnocujícího výsledky imaginace, inspirace a intuice. Dnes je požadavek takového lékařství ještě označován za dětinský. Je tak označován těmi, kdo zaujímají hledisko pouhé smyslové vědy. Z tohoto stanoviska je to zcela pochopitelné, neboť ti, kdo jej zaujímají, netuší, oč více je třeba vědět k poznání celého člověka než k poznání pouhého lidského těla. Lze skutečně říci, že anthroposofie zná námitky svých odpůrců a dokáže je ocenit. Právě proto však také ví, jak obtížně jí lze odpůrce přesvědčit.

Volní část duše spoluprožívá to, co se odehrává v citové části. Toto prožívání se pro obvyklé vědomí děje nevědomě. Nicméně se v hlubinách lidské ústrojnosti odehrává jako souvislost skutečností. Zhodnocení pozemské lidské činnosti, uskutečněné citem a vůlí, se zde přetváří v úsilí o to, aby proti nehodnotnému činu byl v dalším prožívání postaven čin hodnotný. Nevědomě je prožívána celá morální kvalita člověka; z tohoto prožívání se formuje jistý druh duchovně-duševní bytosti, která během pozemského bytí vyrůstá v nevědomé oblasti lidské bytosti. Představuje to, co z pozemského bytí vyplývá jako cíl, jehož má být dosaženo, k němuž však člověk v pozemském bytí nemůže dospět, protože fyzický a éterný organismus, které mají z předchozího pozemského života určitou tvárnost, to neumožňují. V člověku proto působením této duchovně-duševní bytosti žije snaha vytvořit jiný fyzický a éterný organismus, jímž může být morální výsledek pozemského bytí v dalším prožívání přetvořen.

Vytvoření takového fyzického a éterného organismu lze dosáhnout jen tím, že člověk pronese uvedenou duchovně-duševní bytost branou smrti do nadsmyslového světa.

Bezprostředně po smrti má duševně-duchovní člověk na sobě [ještě] krátce éterný organismus. Ve vědomí se objevuje jen náznak nevědomé morální duchovně-duševní hodnotové bytosti, vzniklé v pozemském životě. Člověk je tu totiž zcela ponořen do nazírání éterného kosmu.

V následujícím delším prožitkovém stavu (který jsem v *Theosofii* nazval duševním světem) je sice přítomno zřetelné vědomí této morální hodnotové bytosti, zatím však není přítomna síla k tomu, aby bylo započato působení na výstavbě duchovního zárodku pro příští fyzický pozemský organismus. Kvůli morální kvalitě, kterou získal v pozemském životě, má člověk dosud tendenci ohlížet se za tímto pozemským životem. Po jistém čase může přejít k prožitkovému stavu, v němž už tato tendence není. (Oblast, již tu člověk prožívá, jsem v *Theosofii* nazval vlastní duchovní oblastí.) Z hlediska nadsmyslového myšlenkového obsahu, jehož - po smrti - dosahuje v kosmickém vědomí, lze říci: Člověk žije nějaký čas po smrti ještě v příklonu k Zemi, když se proniká duchovními silami, jejichž smyslovým obrazem jsou fyzické měsíční jevy. Sice se navenek od Země odpoutal, nepřímou s ní je však skrze svůj duchovně-duševní obsah spojen. Charakterizovanými duchovními měsíčními silami se proniká všechno, co člověk během pozemského bytí z morálně- - duchovního hodnocení ve svém astrálním organismu - nebo jak bylo řečeno výše: v nevědomé oblasti citového a volního duševního života - utváří do podoby reálné hodnotové bytosti. Tato morálně-duchovní hodnotová bytost je obsahově spřízněná s duchovními měsíčními silami; právě tyto síly člověka drží na Zemi. K utváření duchovního zárodku pro fyzický organismus příštího pozemského života se však musí od Země oddělit i po duchovně- -duševní stránce. To může jen tehdy, když se odpoutá také z oblasti měsíčních sil. V této oblasti musí zanechat morální hodnotovou bytost, jež je s ním spřízněná, neboť působení pro budoucí fyzický organismus ve spojení s duchovními bytostmi nadsmyslového světa se musí dít bez zatížení onou bytostí.

Tohoto odpoutání z oblasti duchovních měsíčních sil nemůže člověk dosáhnout prostřednictvím duchovně-duševních sil, jež jsou mu vlastní. Toto odpoutání však musí nastat.

Před mystériem Golgoty tomu bylo tak, že iniciační věda mohla lidem říci: V jistém okamžiku bytí následujícího po bytí pozemském musí být lidské prožívání odňato měsíční sféře, což člověka uchová v oblasti planetárního života. Toto odnětí člověk sám způsobit nemůže. Tu jej však zastoupí bytost, jejímž fyzickým odleskem je Slunce, a vede jej k ryzí duchovní sféře, v níž je účinná ona sama, nikoli duchovní měsíční bytost. Člověk prožívá měsíční bytí tak, že pohlíží na duchovní praobrazy konstelací hvězd-stálic jaksi z druhé strany, z periferie kosmu. Avšak toto pohlížení je neprostorové, i když se mu zjevují hvězdy. Se silami, jimiž je teď člověk proniknut, pro něj vystává možnost utvářet z kosmu duchovní zárodek fyzického organismu. Božské v něm uskutečňuje božské. Je-li duchovní zárodek zralý, započne sestup k novému pozemskému bytí. Člověk opět vstupuje do měsíční sféry. Nalézá zde morálně-duchovní hodnotovou bytost, kterou tu zanechal při vstupu do ryze hvězdného bytí, a včleňuje ji do své duševně-duchovní bytosti, aby z ní učinil základ svého osudového (kosmicky určeného) následujícího pozemského života.

Z iniciační vědy křesťanské doby vyplývá něco jiného. Přijetím síly, jež vzchází duši z nazírajícího a činného citového spoluprožívání pozemského Kristova života a mystéria Golgoty, si člověk již na Zemi, nikoli teprve skrze sluneční bytost po smrti, vydobývá schopnost vymanit se v určitém okamžiku bytí následujícího po bytí pozemském z měsíčního vlivu a vstoupit do ryze hvězdné sféry. Tato schopnost je duchovním, po smrti prožívaným *protějškem svobody*, dosažené v pozemském životě skrze vědomí Já. Člověk pak v době mezi smrtí a novým narozením přebírá svou morálně-duchovní hodnotovou bytost, zanechanou v měsíční sféře, jako tvůrce svého osudu, který tím může během následujícího pozemského bytí svobodně prožívat. Svobodně v sobě také jako náboženské vědomí nese následné pozemské působení svého Bohem prostoupeného bytí prožívaného mezi smrtí a narozením. Obnovená iniciační věda to dokáže prozívat a poznat Kristovu působnost v lidském bytí. K životem prodchnuté filosofii a ke kosmologii, jež poznává i duchovní kosmos, připojuje náboženské poznání, které uznává Krista jako prostředníka obnoveného náboženského vědomí, jako vesmírného vůdce ve svobodě.

V těchto výkladech jsem mohl jen v nástinu ukázat možný vznik filosofie, kosmologie a náboženského poznání. Bylo by třeba říci ještě mnohé, pokud by se tento náčrt měl stát barevným obrazem.

GA 25